ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ԼՐԱԳԻՐ

ԿԸՊՔՐԿԸՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԵՒ ՕՐԵՆԱՍԻՐԿԸՆ

ԿԸՊՔՐԿԸՆ

ՆԻԿՈՄԻԴԱ

16 ՅՈՒՆԻՍ

Թարձրապատիւ Նովակովը առ այս Ձին չաբաթ իրիկուն ժամը կէս ատեն առնները Թահիրի–պահրի շոգենաւով Կոստանդնուպոլիսէն Իզմիտ հասաւ, դիտելու այս տեղի ալքատութեան ընթացքը. հինգշաբթի օրը մեծ մարդասիրութեամբ ու իրեն արժանի եղած պատուովը ընդունուեցաւ տեղւոյս Կուսակալ Անտապատիս Էրիճ Փաշային, որուն հետ բաւական ատենութիւն ըն֊դէնը մնաքը նաւահանգիստը գնաց. և հոն տեսնալով գործոց յառաջադիմութիւնը, գոհ և շնորհակալ եղաւ, ու քաղաքիս վրայ գործակալները և գործաւորը՝ կէս օրուան մօտ նոյն վերոյ յիշեալ շոգենաւով ի Կոստանդնուպոլիս մեկնեցաւ։

— Կրօնական կալուածոց Տեսչի (Եվղաֆ Նազըրը) գործակալ Հասան Էֆենտին տեղը Հիւսէին պէյ կարգեցաւ։

— Այս շաբթու քաղաքիս մէջ առհասարակ վարպետ գողութիւնը կըզայ։

Երկու անձանօթ օտարականներ՝ մէկ յոյն ներկարարի մը խանութը կ՚երթան, հոն քանի մը օր երթեւեկութիւն ընելով՝ խանութին տիրոջը հետ կը բարեկամանան. ասոնք իրենց բոլոր խօսակցութեան մէջ ինքզինքնին անանուն կը ձևացնէին որ՝ որպէս թէ անոնք՝ պարզամիտ՝ հաւատացեալ մարդիկներ են։

Օր մը ալ խօսք կը բանան ասոնք՝ թէ մենք 4000 ղուռուշի չափ Օսմանեան հին արծաթ դրամներ ունինք՝ առանց հինգնոց առնակէն, որոնք մեր ճանապարհորդութեանը մէջ մեզի ծանրութիւն կ՚ուտան. ուստի կ՚ուզենք թէթև ստանձնելու հետ փոխել, մէկ քանիսոց ոսկիին երկու առանց հինգնոց վճարելու պայմանաւ։ Ներկարարը մէկ ոսկիէն ասոր ղուռուշ շահին ձայնը լսածին պէս՝ շատ աղէկ դժուարին բան մը չէ կսէ այդ ընտնելը. և հիմայ ես ձեր ուզած ոսկիները կը բերիմ։ Գիտէ գիտես, կը կրկնեն օտարականները, թէ որ այդ միտքը ունիս՝ դնա՛ շուտով բեր, մենք հոս քու գալուդ կ՚սպասենք։ Ներկարարը գործը կարապը գալով վաստակը ըսելով ու բախտութեամբ սօթիուած կ՚երթայ ուզածնուն չափ ոսկի կը բերէ. ինքը չունի հնար ալ նէ՝ առտ առտու մը ճարելով։

Օտարականները կսեն. հիմայ քեզի տալու ատակները քովերնիս չեն, երթանք բերինք։ և որպէս զի ներկարարին սիրտը աղէկ մը ապահովցընեն՝ ոսկիները լաւ մը կը գննեն՝ կը համրեն՝ ու լաթի մը մէջ գնուած դարանը դնել կուտան, չըլլայ որ մէկը խարդախութիւն մը բանցնէ ընելով։ Ա՛յս միջոցին իրենցմէ մէկը ձեռքը գրպանը կը խօթէ՝ ներկարարին տալիք քանի մը ղուռուշ սրխմելով՝ գնա՛ կսէ, մէկ երկու հօխայ գինի բեր, խմենք ուրախութիւն մը ընենք սա առղ։

Խեղճ ներկարարը կ՚երթայ գինին կը բերէ գինատունէն։ և ընդու ուրախութիւնին որ կը լմնայ՝ կըսեն օտարական հիւրերը, ալ մենք երթանք մեր բերելու առակները բերենք և գործերնիս տեսնանք։ Ըսանկով կը զատուին ներկարարին քովէն։

Ժամանակը չափէն կ՚անցնի՝ և և գնա եկող գացող չի կայ. այս միջոցիս ներկարարին խելքը գլուխը գալով՝ յանկարծ գարանին քով կը վազէ, ուր որ ոսկիները դրեր էր. սակայն զուր տեղը, վասն զի ոսկիին ծրարը վերցնէ որ՝ դրածինէն ծանր է, զմուռը քակէ տեսնայ որ՝ քանի ղուռուշնոց ոսկիները հինգ փարայոցնոց են փոխուեր. գիտես թէ կաթուած կ՚իջնայ գլուխն. կը գիտեայ՝ որ անդուլա օտարականներուն բանն է այս. բայց կը զարմանայ ու կը մտածէ թէ ինչպես ոսկիները հինգ փարանոցի փոխեր են. որովհետև ծրարին զմուռը աւրուած չէ և գարանն ալ առջի պէս կղպած է. հապա ասանկ կը կարծէ որ, ինքը ոսկիները բերել երթալու ժամանակը՝ օտարականները այս ծրարը հինգ իրենց քով գաղտուկ պահ ր են. երբ որ ոսկիները կը համրեն ու նոյնատեսակ լաթի մը մէջ ծրարած իրեն պիտի տան որ պահէ՝ ինտոր հինն ձեռնածութեամբ մը իրենց առջի չնաած ծրարը իր տիրը կուտան ու ոսկիին ծրարը իրենց քսակը կը ձգեն։

Խանին եղելութիւնը Կառավարութեան ականջը ձգելով՝ առ ժամայն այս մարդոցը հետևէն ձիաւորներ խրկուեցան այսպէս անդին Իզմիտոյ շրջակայ գիւղերը և ամէն բանտ ճամբաները, որ գուշէ ոսկին գողնալէն վերջը քաղաքէն դուրս ելան

նէ՝ այս կերպով դիւրաւ կարենան գանալ զանոնք . և այն ժամէն մինչև ցայսօր կը փնտռեն՝ թէ քաղաքին մէջ և թէ դուրսերը , բայց տակաւին հնարքներին անգամ առնուած չէ ։

— Իշխիտուռ Նահանգը ամէնեան կողմը , Խաքիւտարէն չորս ժամ ատեն Խարդալ գիւղը՝ յունիս 1 ին ցորեկուան ժամը 6 ու կէսին առ կալի հրկիզութիւն մը պատահեցաւ . որ իրիկուան ժամուն մինչև 10ը տեւելով՝ 400 տուն գիւղին չորս մասէն երիքը լափեց մխիր ըրաւ . և բաց ի առուներէ՝ խանութներէն և արձատուններէն՝ շատ ալ հոգ կարօտութիւնք անցագրաւ ձարակից ։

Ա՛յս գիւղին մէջ կար 80 տուն Հայ , սոցմէ եկեղեցին՝ դպրատունը՝ և 40 ալ տուն ազատուեցաւ ահագին կրակէն . այդ ցաւալի աղքատական հովանոցը (ֆօյէ) որ ծուլուն եղեր բացը մօտ չինուած էր ։

Ա՛յս կրակը յունաց թագէն եաւ , որուն ալէկ մը արձարծելէն վերջը՝ չորս ջամուշ (խոշոմոտ) ամպեր եղան շուտով դէմը առնելու ։

Նահանգիս Կուսակալ Բարձրապատիւ Էրիճ փաշայն անձամբ առնելով այս ծանրագին ծաղկեալ գիւղին տխուր աւերակները որ կը ծխան՝ յոյժ ցաւեցաւ . և քաղաքս որ վերագարձաւ՝ հետզհետէ գործաւորներ կը խաւրէ այն տեղ . վասն զի բնակաց շատերը որ դուրսը մնացած են՝ անոնց շուտով բնակարան պատրաստուի , որ խնդմ՝ թափառական չըլլան ։

— Յայտնի է որ առաջ անձրև եղած ժամանակները գիւղերը կ՛ուռճանան՝ ձորերը կը բարձրանան՝ սահանքներ կ՛ըլլան , որ կատաղութեամբ վազելով թուխներ կը պատուհան . ուստի այն միջոցին այն գիւղերը որ կամուրջ չ՛ունին՝ անկէ անցնիլը շատ վտանգաւոր է և զգուշանալի ։

Ա՛յս օր 8ին ալ նմանօրինակ առաջ անձրև եկաւ . այն միջոցին՝ քանի մը պաղչեհիկցի իրենց գիւղին կողմերը ձորէ մը անցնիլ կուզին ձիերովնին . սակայն ջուրը ձորայատակէն շատ բարձրացած ըլլալով՝ համարձակութիւննին չ՛ած՝ նիր որ անցնին . ուստի քիչ մը սպասել հոն հարկ կը սեպին ։

Իրենց ընկերներէն մէկը ջրին նուազմանը չ՛սպասելով՝ կամ անապարճ ճարպկութեան մը համար կը համարձակի՝ ու ձորին միւս կողմը անցնիլ կուզէ . ընկերները կ՛արգիլեն անոր . և թերևս քիչ մը մտքատած ալ ըլլան հետը՝ միայն թէ չ՛անցնի վտանգաւոր տեղէն . բայց ան իմ ձիս ալէկ է ըսելով յամառութեամբ ձորը կը մտնայ ։ Ծովեզեր մտնալէն վերջը շուտով կը զղայ իրեն անմատութեանը վրայ՝ բայց անօգուտ . նայիս ձիոյն հետ չբնի ընթացքին առջևը նաւակի մը պէս կ՛սկսի խաղալ . շատ չ՛անցնիր ջուրը զինքը կը կոխէ , ձիոյն վրայէն կ՛իյնայ , երասանակը ձեռքէն կը խլեցնի . ընկերները՝ անոր չբնի մերթ ներքևէն և մերթ վրայէն անոնվոր կերպով մը լողալը կը տեսանեն ։ Հետեւեալ օրը անոր մարմինը կը գըտնուի . իսկ ձին տիրոջը խօսքը չէմ ատելու համար ինքզինքը ազատեր է վտանգէն ։

ԸՕԳԵՑԻՆ

Վ՛եհափառ Գերապատիւ Սրբազան Ընդհանուր Տ . Մատթէոս Եպիսկոպոսին Կոստանդնուպոլիս երթալը և Խարբերդատիւ Փոխարքային ներկայութեանը ուղուիլը նախընթաց թիւերնիս ծանուցած ենք . ուր նախորդ Պատրիարգ Կոստանդնուպօլսոյ Տ . Մատթէոս Սրբազան Եպիսկոպոսին հետ պատիւ ունցող են նորին Խարբերդենէն ընդունիլ մէյ մէկ ակնարկուած ծանրթագին նշանները , ի նշան գոհունակութեան Օգոստափառ Ընտանեաց Կայսեր . Որոնք մեծ գոհունակութեամբ մեկներ են անկէ ։

Հետեւեալ երկուշաբթի օրը յիշեալ երկու Սրբազան Եպիսկոպոսները արտաքին գործոց առաջի Խարբերդատիւ Ելի փաշային ներկայացեր են , իրենց վ՛եհափառ Պարգեւատուէն ունեցած երախտագիտութեան և շնորհակալութեան հաւատիքը նորին Խարբերդեանը յայտնելու . կ՛օրհնէն և զվ՛եհափառ Բարեսիրտ Կայսրը , Ընդ հանարհիկ կեանքը մաղթելով . ուր արժանի յորգ և մարտիրոսութիւն գտնելէն վերջը՝ կը մեկնին անկէ իբրեւնց տեղը ։

— Իշխիտուէն Երուսաղէմ գացող ուխտաւորները ամսոյս 12 ին երկշաբթի օրը իրենց հայրենիքը հասին ։

Ընտնց առաջնատաւորնաւով Յունվէն Ֆինչէ Ծատուռ գացը 39 որ առևելով՝ ալ կը ձանձրանան ծովը վայ կենալէն . անոր համար անկէ Ֆինչէ Կոստանդնուպօլիս շոգենաւով կընեն իրենց ճանապարհորդութիւնը . և Կոստանդնուպօլիսէն ալ հոս չեփ փրկ նաւով ։

ԸՈՆԻՏՐԱԿԱՆ

Քաղաքիս առևտուրը բաւ մեծի մասին հանդարտութեան մէջ է . նրոպական ձեռագործ ապրանքներուն գինը վար է , ու դժուարամատոյց . Ընտաքսի առևտուրը չի կայ , կաթնեմ նորին կսպասուի ։ Ցորեանը դիւրամատոյց է . կը ծախուի մինչև 22 ղուռուշ բան տուսանին ։

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱՏ ԼՐԱԳՐԻՍ

Ընդրահամ Ա՛ոռաքեան

ՆԱԿԱՄԱԴԴԸ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՀԱՅԵՐԵՆԱՍԻՐՏ